

Kemény Gábor: Krúdy képkalkotása. Nyelvtudományi Értekezések 96. sz., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1974., 105 lap

Krúdy Gyula hatalmas életműve az irodalomtörténeti, esztétikai, nyelvi-stilisztikai, művészetlélektani, társadalomtörténeti stb. szempontú feldolgozásoknak bő és csábító teret kínál, de a Krúdy reneszánszát kísérő jelentős irodalomban is kevés helyet kapott az író sajátos ábrázolásmódját elemző konkrét nyelvi és stílusi vizsgálat. Pedig — mint Krúdy első monográfiája is kifejezte — Krúdy legnagyobb alkotása: a stílusa. S mégis: meglepően kevés tanulmány foglalkozik behatóan Krúdy stíluseszközeivel (Herczeg Gyula: Krúdy hasonlatai. Nyr. 83: 41; Orosz Sándor: Krúdy Gyula szimbólumairól. Nyr. 85: 421; A novellaelemzés új módszerei c. tanulmánykötet (1971.) néhány, főként mondatstilisztikai vonatkozású részlete). Kemény Gábor fontos és hasznos témát választott tehát, amikor Krúdy stílusával, közelebbről képkalkotásával foglalkozik. Az írók stílusának elemei közt általában jelentős helyet foglalnak el a képszerű kifejezés különféle formái, s Krúdynál rögtön feltűnik e stíluseszközöknek szinte uralkodó volta.

A szerző rendelkezésére álló terjedelemben természetesen tárgykörének és anyagának bizonyos fokú szűkítését kívánta. Ezért a képkalkotás problematikáját és típusait sűrítve tárgyalja, a vizsgálati anyagot pedig korlátozta: mellőzi Krúdy első korszakát, s a Szindbád-novellákkal kezdődő „érett”, jellegzetes és lényegében egységes stílusjegyeket mutató alkotásokból szemelgeti anyagát, elsősorban a húszas évekig terjedő időkből. Kemény megokolja döntését, érintve a Krúdy-periodizáció kérdését is, hangsúlyozva, hogy keresztmetszetet, tehát szinkron áttekintést szándékozik adni Krúdy képkalkotásáról. A szükségszerű megszorítás jogosságát elismerve is szívesen láttunk volna egy rövid diakronikus áttekintést Krúdy képkalkotó módszerének alakulásáról, és nem mellőztünk volna olyan jelentős műveket, mint pl. A vörös postakocsi és a Boldogult úrfikoromban.

A szóképek fajainak részletes tárgyalásában kibontakozik Kemény Gábor problématalátásának széles látószögű élessége, elemző szempontjainak gazdagsága, az eltérések és árnyalatok iránti fogékonysága, amellyel finom jelenségeket észrevesz, magyaráz, és a bonyolultság figyelembevételével elhelyez rugalmas rendszerezésében. Minden kategorizálás csak utólagos, mesterséges csoportosítás és elkülönítés, hiszen az író nem valamely stilisztikai példatár alapján, hanem ösztönösen alkotja képeit, alakzatait, és ezek nem mindig egyeznek az elméleti rendszer mintáival. Éppen e bonyolultság készletti azonban néha Keményt egy-egy vitatható példájának némi túlmagyarázására és a hasonlatok osztályozásának talán már túlzott részletezésére.

A munka központjában a Krúdyra legjellemzőbb képtípus, a h a s o n l a t áll. Kemény sokoldalú (tartalmi, szerkezeti, nyelvi, lélektani, esztétikai, funkcióbeli) módszeres vizsgálattal szűri le leglényegesebb eredményét, azt, hogy Krúdy képei — az író lírai, erősen szubjektív alkotásának megfelelően — az önkifejezés eszközei; szerepük kevésbé a szemléletesség növelése, hanem elsősorban a hangulatteremtés, a lelkiállapot kivetítése. Hatásuk, művészi értékük — hogy a tanulmány egyik kitűnő megállapítását idézzem

párhuzamul: minden kép kölcsönhatás — író és olvasó együttműködéséből, asszociációk egyezéséből vagy ütközéséből fakad.

A szellemes, de Krúdyra nem egészen találó című zárófejezet („Képekbe menekülő élet”?) hangsúlyozza, hogy az író életművének és stílusának központi eleme a kép, amely elsősorban nem a valóság-, hanem az *ö n á b r á z o l á s* eszköze, a lélek tájait és hangulatait felidéző tükör. Látomásokat közvetít egy autonóm világról. Az impresszionizmus vagy az expresszionizmus hagyományos értelemben nem alkalmazható Krúdyra; sajátos ötvözetet alkotnak, amelyben Kemény megállapítása szerint szürrealista elemek is vannak (vö. Molnár Zoltán: *Nyr.* 100: 296). Ennek kifejtése és bemutatása további vizsgálat tárgya lehet majd, éppúgy, mint Krúdy realizmusa; a köztudattal és részben az értekezés eredményeivel ellentétben ugyanis Krúdyban egy nagy realista is rejlik: kora életének és társadalmának, főként a középosztályi és városi életformának legélesebb szemű megfigyelője; életműve e világnak valóságos enciklopédiája vagy múzeuma. Képpalkotásának ilyen szempontú elemzése is fontos feladat volna.

Kemény Gábor könyvének stilisztikaelméleti alapvetését, a használt fogalmak és műszók kritikai értelmezését voltaképp két külön, de összefüggő tanulmányában adja meg a szerző (A képszerűség nyelvi formáiról. *MNy.* 70: 325; Néhány elméleti és terminológiai kérdés a szóképek köréből. *MNy.* 71: 150). Ezeknek Krúdy képpalkotására vonatkozó — sűrített, némely részletében pedig kifejtett — eredményeit megkapjuk a könyvben is. Nem lett volna haszontalan mindezeknek egybekapcsolása, bár ez a terjedelem jelentős növekedését s főként a bevezető fejezet aránytalanságát okozta volna. Szervesen a könyvhöz tartozónak érezzük azonban Keménynek másik két tanulmányát (Képválasztás és kompozíció Krúdy prózájában. *Nyr.* 98: 160; Képsűrűség és kompozíció Krúdy prózájában. *Nyr.* 98: 306; a kettő együtt: *NyrFüz.* 11.); bennük a szerző elveinek és eredményeinek egy teljes Krúdy-mű, Az útitárs módszeres elemzésében való alkalmazását kísérhetjük nyomon.

Az értekezés fejlett, modern módszerének és kiérlelt eredményeinek elismerése mellett kiemeljük, hogy a fiatal kutató milyen alapos, sokoldalú és soknyelvű szakirodalmi tájékozódással írta első nagyobb munkáját, amelyen nem érzik a kezdő kéz bizonytalansága. Nemcsak szabatos és korszerű tudományos stílusban van megírva, hanem egyénisége is van írásának: találó megfogalmazások, sikerült műszók, kifejező jelzők és Krúdy-ihletésű képek, hasonlatok stílusosan színezik a tanulmányt. Az idegen nyelvű vagy a „modern” szemléletű szakirodalom hatása lehet az idegen szóknak talán túl gyakori használata.

Egészen véve: reméljük, hogy Kemény Gábor könyvének anyaggazdasága és filológiai érettsége ösztönöző példa lesz a Krúdy-irodalomra és a stilisztikai kutatásra egyaránt, de — árnyalatos, sokszor átmeneti fogalmakról lévén szó — alkalmas arra is, hogy vitákat sarjasszon mind elméleti vonatkozásban, mind a Krúdyra való alkalmazást illetően.

Kovalovszky Miklós

A. П. Журавлев: Фонетическое значение (A. P. Zsuravljov: Fonetikai jelentés) Leningrád, 1974. 160 lap

I. A. P. Zsuravljov a matematikai statisztika és a számítógép nyújtotta lehetőségek alapos kiaknázásával kísérel meg a fonetikai jelentés objektív igényű elemzését. A fonetikai jelentés — nálunk inkább hangszimbolika („Lautbedeutsamkeit”) néven ismert — problematikája már évszázadokkal ezelőtt felkeltette a költők és a filozófusok érdeklő-